

Osídlovací úřad a Fond národní obnovy v Praze (umístění, personální obsazení a organizační struktura centrály a oblastních úřadoven v letech 1945–1951)

Karel Řeháček

Po skončení druhé světové války patřila mezi důležité úkoly československé politické reprezentace náprava materiálních křivd, spáchaných na českém a slovenském lidu okupanty a jejich přísluhovači, a konfiskace „nepřátelského“ majetku bez náhrady ve prospěch československého státu. Obyvatelstvu německé a maďarské národnosti a kolaborantům bez ohledu na národnost byl na základě tzv. Benešových dekretů konfiskován veškerý majetek, který posloužil nejen jako nástroj k revitalizaci národního hospodářství a vytvoření základu k obnovení československé měny, ale rovněž jako významný motivační prvek politiky vnitřního osídlení Československa, především jeho pohraničních oblastí, které byly po vysídlení podstatné části obyvatelstva německé národnosti vylidněny.

Klíčovou roli v procesu vnitřního osídlení Československa a výše uvedených majetkoprávních změn sehrály Osídlovací úřad (OsÚ) a Fond národní obnovy (FNO). OsÚ byl zřízen na základě dekretu prezidenta republiky č. 27/1945 Sb., FNO podle dekretu č. 108/1945 Sb. Obě instituce měly značný hospodářský i politický vliv a v poválečných československých dějinách sehrály velmi významnou úlohu.

Obě instituce fungovaly od svého vzniku jako věcně i personálně úzce provázané úřady, po únoru 1948 byly sloučeny pod jedno vedení. Jejich centrála sídlila v Praze (zprvu v Ústavu šlechtičen na Hradčanech, později ve Veletržním paláci, nakonec na Invalidovně), aktivity OsÚ a FNO byly hned od počátku decentralizovány do jednotlivých regionů, kde vznikaly oblastní osídlovací úřadovny a oblastní pobočky FNO, později došlo i v regionech k jejich sjednocení a ke vzniku oblastních úřadoven OsÚ a FNO.

Organizační struktura pražské centrály i oblastních úřadoven OsÚ a FNO prošla během existence úřadů v letech 1945–1951 několika změnami, které reagovaly na aktuální potřeby procesu osídlování. Problematické bylo především získání dostatečného množství kvalifikovaných a schopných úředníků, jak v pražské centrále, tak v jednotlivých oblastech. Dlouhodobé obtíže v této oblasti zásadně negativně ovlivnily činnost a výsledky obou úřadů. Dalším negativem byla málo promyšlená, chaotická a organizačně nezvládnutá likvidace úřadů (OsÚ zanikl v roce 1950, FNO v roce 1951), kvůli níž došlo ke značným škodám na majetku státu a jejíž důsledky řešily státní úřady ještě mnoho let po zániku obou institucí.